

LA GRAN REFORMA DE LA RAMBLA DE LA LLIBERTAT

MARC PRAT VILÀ I HELENA VENTURA ALMEDA

Resum

Aquest article pretén posar en coneixement la darrera de les grans reformes urbanístiques del Barri Vell. A partir de la unificació de la plaça de les Cols i els Arcs dels Esparters s'acabà projectant l'actual rambla de la Llibertat.

Paraules clau

Rambla de la Llibertat, Martí Sureda, reforma, arquitecte provincial, plànols.

Abstract

This article aims to show the last of the major urban renewal of the Barri Vell. From the unification of the Plaça de les Cols and the Arcs dels Esparters, was projected the contemporary Rambla de la Llibertat.

Key words

Rambla de la Llibertat, Martí Sureda, redevelopment, provincial architect, plans.

INTRODUCCIÓ

La segona meitat del segle XIX fou un moment de profundes transformacions urbanístiques per a la ciutat de Girona. L'arribada del ferrocarril, l'adaptació de noves mesures higièniques, la pavimentació de carrers i el canvi en la concepció de l'espai públic iniciaren una important dinàmica renovadora de places i vies que fou possible gràcies a la materialització de la llei de Desamortització dels Béns Eclesiàstics del 1835, la qual comportà l'obtenció de terrenys destinats a actuacions urbanes (CASTELLS, 1992).

Entre les diverses reformes urbanístiques destaca la projecció, l'any 1849, de l'actual pont de Pedra, inicialment conegut amb el nom de pont d'Isabel II, la qual facilità la circulació interna de la ciutat. La seva construcció implicà l'enderroc de l'antic pont medieval de Sant Francesc o de Framenors

i l'elevació de la cota dels carrers més immediats, com fou el cas de les voltes dels Esparters, antigament conegudes amb el nom de voltes dels Jueus o de les Albergaries (ALBERCH *et al.* 1982; FABRE, 1990) (fig. 1). Per aquest motiu, l'any 1852 Martí Sureda aixecà els plànols per a la rectificació del carrer dels Arcs dels Esparters i proposà una nova ordenació de la via pública. Martí Sureda pretenia que les voltes fossin comprades pels propietaris de les cases per, tot seguit, suprimir-les i que se seguís el model aplicat en la reconstrucció de la casa de José Cullell (FERRER, 1994). Posteriorment, el 1858 complementà el projecte de pòrtic, magatzems i cos de guàrdia que s'havia de construir a la riba del riu Onyar fins al pont d'Isabel II (CASTELLS, 1992).

Durant els següents quaranta anys es realitzaren diversos suggeriments per part d'arquitectes i mestres d'obres per tal d'alinejar els porxos dels Esparters. En la darrera d'aquestes propostes, que es produí el 1892 per part de Martí Sureda, s'hi troba recollit el projecte de rectificació fet per Manuel Almeda de la ja anomenada rambla de la Llibertat (Castells, 1992). Encara que en el projecte de Martí Sureda del 1852 no constava la idea d'unificar la plaça de les Cols i els Arcs dels Esparters, les successives transformacions que tingueren lloc al llarg del segle XIX convertiren l'Areny en un únic espai destinat a l'ús públic dels ciutadans que funcionava com a centre neuràlgic de la ciutat gironina.

ELS ARQUITECTES DE LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIX

El primer que tingué incidència i projectà la reforma inicial dels Arcs dels Esparters fou l'arquitecte municipal de l'Ajuntament de Girona, Martí Sureda. Sureda obtingué aquest càrrec el 1849 i, des d'un primer moment, intentà reformar la ciutat a partir de l'alineació de carrers i d'actuacions higienistes. A diferència del seu antecessor, Bru Barnoya, Martí Sureda era partidari d'enderrocar les muralles i de crear nous espais més funcionals per a la ciutat. De fet, fou durant aquest primer període en què ocupà el càrrec, quan projectà la reforma de l'alineació dels Arcs dels Esparters, de la qual ens ha quedat el testimoni del plànol del 1852 (FERRER, 1994).

El 1858 Sureda deixà d'exercir com a arquitecte municipal perquè era incompatible amb la plaça que posseïa des del 1851 com a director de camins veïnals i arquitecte provincial. Aquesta vacant provocà que entre el 1859 i el 1870, any en què Manuel Almeda assolí el càrrec d'arquitecte municipal, es produís una situació d'intrusisme laboral per part de mestres d'obres i altres professionals (FERRER, 1994). En concret, fou en aquest període quan,

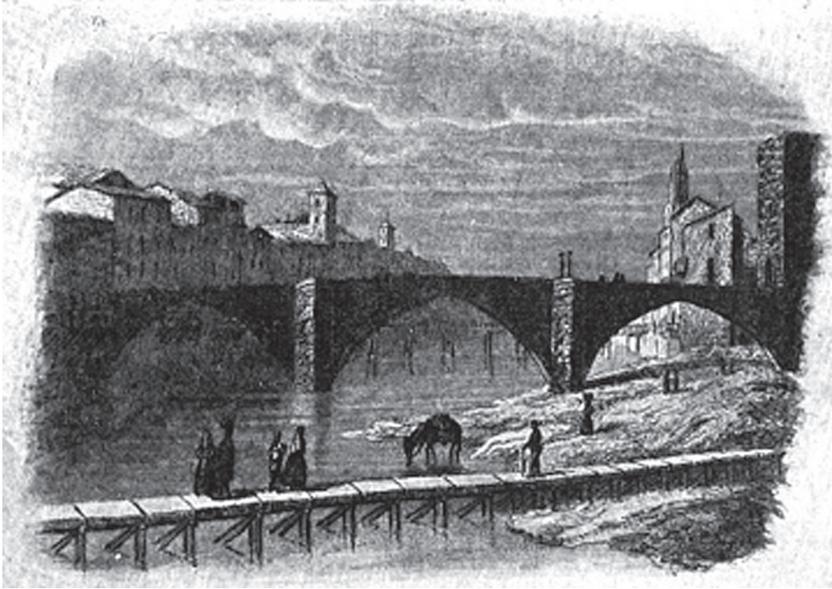

Figura 1. Antic pont de Sant Francesc, anterior a l'actual Pont de Pedra. Gravat antic.

a petició de l'Ajuntament de Girona, es consolidà el projecte de la reforma de la futura rambla de la Llibertat, i l'encarregat d'aixecar els plànols fou el mestre d'obres Tomàs Carreras.

Tot i aquest intrusisme laboral, Martí Sureda seguia posseint el càrrec d'arquitecte provincial, la qual cosa li permetia realitzar moltes obres i aplicar les seves teories urbanitzadores. Per aquest motiu, la continuïtat de la seva activitat reformadora només es veié interrompuda el 1868, quan fou destituït, juntament amb Esteve Muxach, per la Junta Revolucionària. El seu lloc fou ocupat per Fèlix de Azúa fins al 1873, any en què Martí Sureda recuperà el càrrec, que mantingué fins a la seva mort (FERRER, 1994). Fou en aquest interval de temps, entre el 1868 i el 1873, quan Fèlix de Azúa es posà al capdavant del projecte impulsat per Martí Sureda el 1852 i aixecà els plànols per a la reforma integral de la zona de l'Areny.

PROJECTE DE REMODELACIÓ DELS ARCS DELS ESPARTERS (1853-1872)

El juny del 1853, un any després que Martí Sureda aixequés els plànols per a la rectificació del carrer dels Arcs dels Esparters, l'Ajuntament de

Girona projectà la primera proposta de rectificació dels pòrtics. Diversos veïns s'hi mostraren en contra exposant que, si es realitzaven les reformes, se'ls obstruïria l'accés a les cases, que quedarien sense ventilació. A més, afegien que per rectificar la rasant del carrer seria indispensable enderrocar les cases contigües a la muralla, així com una carnisseria d'ús comú.¹

En vista de les peticions dels veïns, l'Ajuntament de Girona sol·licità a l'arquitecte Martí Sureda que aixequés el plànol amb les modificacions proposades i assegurà que s'indemnitzarien els propietaris de les cases adossades a la muralla per tal que poguessin ésser enderrocades.² En relació amb la carnisseria pública existent des de l'any 1574 (FABRE, 1990), resolgué que també es retiraria per facilitar el pas per aquella zona.³

Tot i aquestes noves disposicions, Ramon Boadella, Antonio Soler i altres veïns es queixaren pel peritatge fet de les seves cases i reclamaren que se'ls donés el mateix que al senyor Jaime Lloret. L'enginyer civil Víctor Martí considerà que la suma que demanaven els propietaris de les cases era excessiva i recalçà la necessitat d'enderrocar la muralla per tal d'eixamplar exponencialment el carrer. Aquesta negativa provocà que es mantinguessin vigents les queixes dels veïns, que afirmaven que les cases que s'havien d'indemnitzar no eren tres, sinó nou, i que el càlcul del valor fet per l'arquitecte Martí Sureda havia de ser deu vegades superior a l'estimat. La falta d'acord entre les diverses parts i els conflictes entorn de la reedificació de les cases que amenaçaven ruïna, provocà un estancament del projecte de rectificació dels Arcs dels Esparters.⁴

Aquesta proposta inicial no s'aplicà. Disposem d'un plànol del 1858 en el qual es pot apreciar amb precisió el pont d'Isabel II ja construït juntament amb un pany de muralla a la part alta de l'actual rambla, la qual cosa mostra que encara no s'havia enderrocat. Aquest plànol mostra l'emplaçament de les botigues comercials, un nou cos de guàrdia i un ampli porxo longitudinal (CASTELLS, 1992).

Tot i aquestes primeres propostes de rectificació, no fou fins al març del 1868 quan l'esperit de la revolució de La Gloriosa portà l'Ajuntament de Girona a sol·licitar l'enderroc de la muralla que anava des de la porta de

¹ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1541.5

² AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1541.5

³ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1541.5

⁴ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH 1541.5

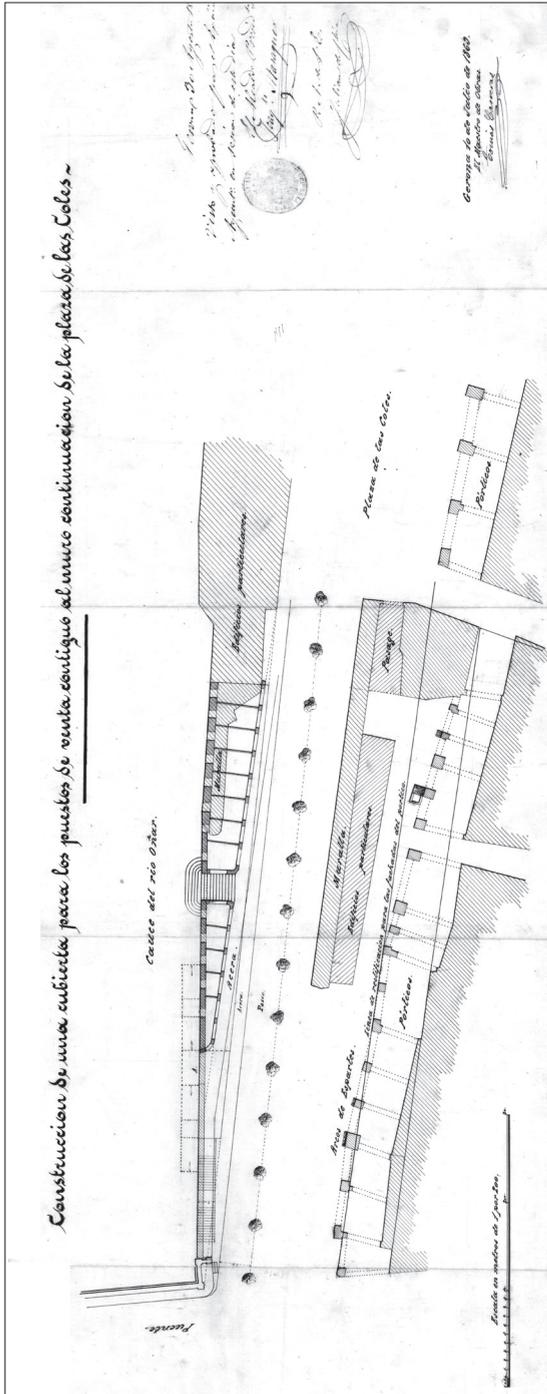

Figura 2. En el plànol s'hi senyalaren les principals reformes que es volien realitzar als Arcs dels Esparters entre les quals destaquen la construcció de varis punts de venda i les noves alineacions de les façanes del pòrtic. També s'hi inclogué l'enderroc d'un tram de la muralla antiga així com d'una part del nou mur construït recentment per tal de situar-hi una escala per accedir a l'Areny (AHDG, Assessorament de l'arquitecte provincial, 1539.3). En aquest projecte ja no apareixia la proposta de construcció del pòrtic de Martí Sureda i en canvi es mantenia la nova alineació dels porxos dels Esparters (CASTELLS 1992).

l'Areny fins al pont d'Isabel II passant per davant dels Arcs dels Esparters. A més, l'Ajuntament demanà la construcció d'un nou mur de curta distància que sostingués l'espai comprès entre l'Areny i els Arcs dels Esparters. Les principals motivacions per a la realització d'aquest projecte eren la millora de la salubritat i el decor públic.⁵

Un any més tard, l'Ajuntament de Girona impulsà un projecte per a la construcció d'un mercat cobert al costat del nou mur de contenció, des de la plaça de les Cols fins al pont de Pedra. L'objectiu era situar-hi botigues destinades a la venda d'articles de comerç que s'expedien a la plaça de les Cols. L'elaboració dels plànols per a la construcció d'aquests punts de venda anà a càrrec del mestre d'obres Tomàs Carreras, i el pressupost de les obres ascendia a 4.382 escuts i 760 mil·lèsimes⁶ (fig. 2).

L'arquitecte provincial Félix de Azúa es mostrà disconforme en algunes de les condicions artístiques del projecte⁷ i plantejà una nova solució volumètrica de menor altura per ocupar la franja adjacent a l'Onyar, davant els Arcs dels Esparters (CASTELLS 1992). Segons Azúa, era necessari tenir en compte tots els aspectes relatius a l'embelliment públic, ja que es tractava de l'entrada de la població i d'un espai molt concorregut.⁸ Per aquest motiu, realitzà quatre propostes per millorar els plànols aixecats pel mestre d'obres, tant per afavorir el decor públic com per augmentar el nombre de punts de venda de l'edifici cobert.

La primera proposta tenia relació amb l'alineació. Azúa era contrari a alinear paral·lelament els pòrtics dels Arcs dels Esparters amb les noves parades de venda al públic, ja que això perjudicava l'angle d'entrada per la part del mur de pedra i reduïa el nombre de botigues comercials. La segona era crear un passeig amb una línia d'arbres que facilités el trànsit dels vianants pels laterals i el dels carruatges pel centre. La tercera anava enfocada a l'accés al riu. Azúa replantejà la proposta de Tomàs Carreras per accedir al riu i promogué dues alternatives. La primera es basava en enderrocar part del nou mur de contenció per tal de construir-hi una escala d'uns dos metres d'amplada adossada a un contramur, que permetés baixar al riu d'una manera confortable. En el supòsit que l'escala fos massa pròxima

⁵ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH 1538.11

⁶ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

⁷ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

⁸ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

al pont i quedés poc espai per a la vorera, es podria enderrocar part del mur, a uns 10 o 12 metres del pont, i construir-hi un cos avançat on se situés l'escala. En la darrera proposta, Azúa suggeria que, augmentant l'altura del projecte d'edificació, s'aconseguiria un resultat notable⁹ (fig. 3).

En vista dels canvis que plantejà Félix de Azúa, la Diputació de Girona li requerí que elaborés un nou projecte per a la remodelació dels Arcs dels Esparters. Únicament li exigiren que projectés un pas per sobre de les botigues perquè, en cas d'inundació, els veïns poguessin abandonar els habitatges.¹⁰

El 20 de gener del 1869, l'Ajuntament de Girona rebé l'autorització del ministre de Guerra per tal de suprimir els dos panys de muralla paral·lels situats a la zona de l'Areny (FABRE, 1990). Es tractava d'un moment clau en la història de la ciutat, ja que les reiterades negatives de les autoritats militars a suprimir les muralles frenaven el desenvolupament urbà (GANAU, 1994).

Durant l'abril del 1870, Félix de Azúa presentà els nous plànols, el pressupost i les condicions facultatives per a la construcció de diversos punts de venda contigus al mur de prolongació de la plaça de les Cols. El projecte rectificat ascendia a 5.465 escuts i a 9 mil·lèsimes, uns 1.078 escuts i 249 mil·lèsimes més que l'anterior, però incloïa la construcció d'una nova escalinata doble per baixar al riu i de quatre botigues de venda més, i augmentava en un 9% el benefici industrial¹¹ (fig. 4).

En vista dels beneficis que aportaven les modificacions proposades per Félix de Azúa, la Diputació de Girona aprovà el projecte i autoritzà l'Ajuntament de Girona a efectuar el projecte de remodelació dels Arcs dels Esparters.¹²

L'Ajuntament de Girona rebé amb satisfacció el projecte i es mostrà d'acord amb tots els documents, excepte en la part concernent a la rasant del paviment d'aquella baixada. Per aquest motiu, diversos regidors proposaren que, tot i que l'arquitecte ja havia adaptat la línia traçada pel mestre d'obres, s'introduïssin tres o quatre escalons amb la finalitat de suavitzar la baixada, de donar més elevació a les cases immediates al pont i d'impedir el pas dels

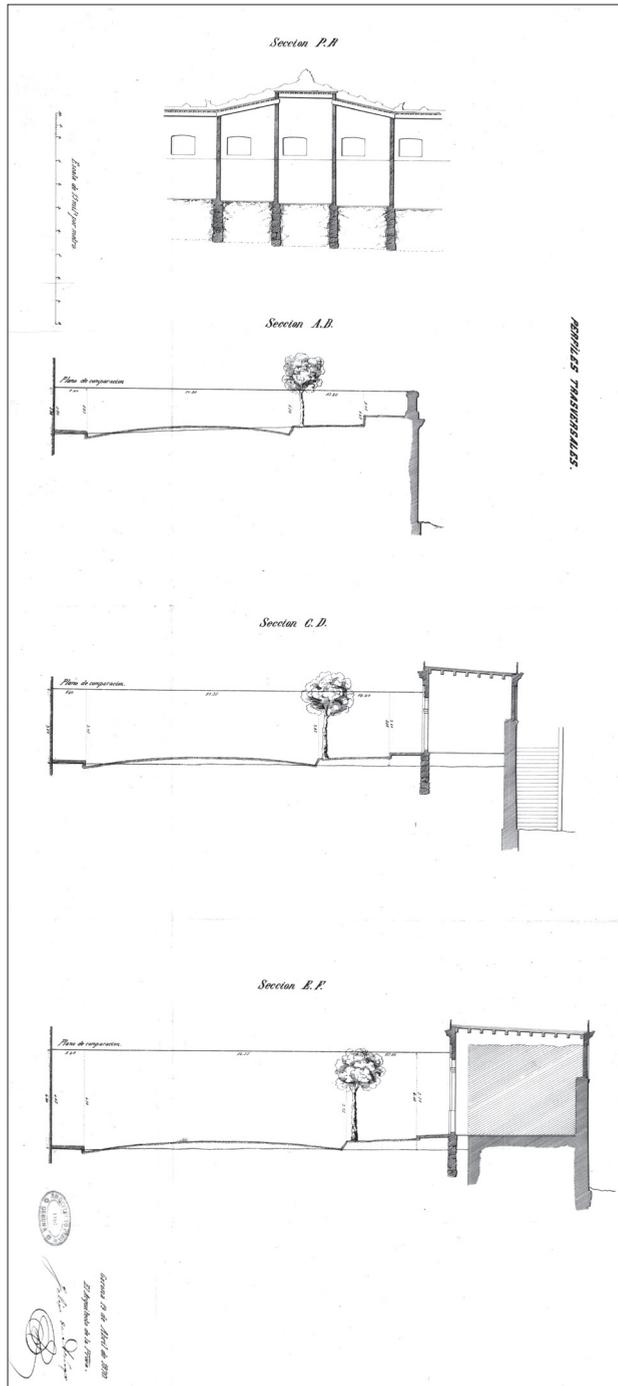
⁹ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹⁰ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹¹ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹² AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

Figura 3. En el plànol aixecat per Félix d'Azúa s'hi mostren els perfils transversals del projecte de remodelació dels Arcs dels Esparters.

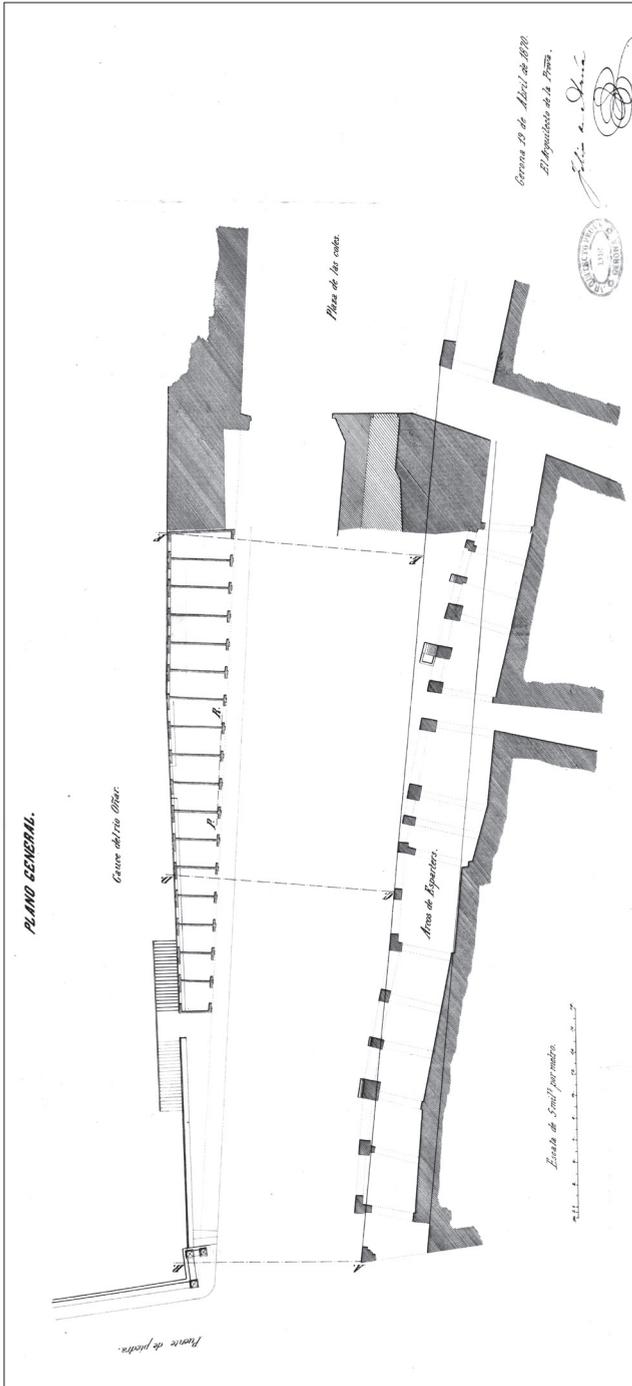

Figura 4. En els plànols presentats per Félix de Azúa ja s'ha enderrocada la muralla que anava des de la porta de l'Areny fins al pont d'Isabel II i les tres cases que hi estaven adossades. D'aquesta manera se'ns presenta un espai lliure i obert a la circulació, exceptuant una casa que separa l'Arc dels Esparters i la plaça de les Cols. També podem observar les modificacions fetes respecte als punts de venda al públic que augmenten la capacitat per quatre botigues més, i el canvi d'ubicació de les escales per accedir a la zona de l'Areny (AGDG, assessorament de l'arquitecte provincial, 1539.3).

carruatges per aquella via. Aquesta decisió no fou vista de la mateixa manera per tots els regidors, la qual cosa portà a una votació que guanyaren els partidaris d'introduir aquests canvis.¹³

El mateix mes i uns dies abans de l'anterior votació, l'alcalde, Joaquín Masaguer, presentà les condicions econòmiques sota les quals es pretenia treure a subhasta pública la construcció de les botigues. Foren aprovades per la Diputació, la qual creia que eren convenients per als interessos del municipi. D'aquesta manera, la construcció sortí a concurs. Contràriament al que s'esperava, cap de les dues subhastes tingué èxit, i l'única solució que trobaren perquè es presentessin postors fou augmentar fins a un 15% el benefici industrial, que augmentava en 751 escuts i 515 mil·lèsimes. Aquesta modificació comportà canvis en el pressupost general, que augmentà a 5.761,15 escuts, és a dir, 300,606 més que l'anterior.¹⁴

El 7 de juliol del 1870 l'arquitecte, Fèlix de Azúa, presentà a l'Ajuntament de Girona un informe en què analitzava les reformes que la majoria de regidors havien proposat per al seu projecte. Com ja s'ha dit anteriorment, els regidors defensaven la introducció de tres o quatre escalons amb la finalitat de suavitzar la baixada, de donar més elevació a les cases immediates al pont i d'impedir el pas dels carruatges per aquella via. Per contra, Fèlix de Azúa no veia necessàries les modificacions, perquè fent-les només es reduïa en un 1% el pendent i tan sols es guanyaven 0,40 m d'altura per a les cases del costat de l'Onyar. A més, pel que fa a la circulació de carruatges, considerava que hi havia altres mètodes perquè els carros no passessin, encara que, tenint en compte que la plaça de les Cols era una zona comercial, no entenia per què s'havia de prohibir el pas als carros. Finalment, Fèlix exposava que qualsevol escalinata havia de tenir els esglaons horitzontals, la qual cosa era impossible de dur a terme a la zona tractada, ja que entre l'extrem del pont i la cantonada dels Arcs dels Esparters hi havia un desnivell de 0,48 metres que n'impedia la col·locació. Aquests raonaments per part de l'arquitecte causaren que tant la Diputació com el governador civil desaproveïssin les modificacions pactades per l'Ajuntament.¹⁵

Les modificacions introduïdes en el pressupost de la subhasta propiciaren que el 3 d'agost n'hi tornés a haver una altra. Novament no s'hi presentaren postors, la qual cosa féu que l'Ajuntament de Girona iniciés nous canvis. D'aquesta manera, s'augmentà en 15.000 pessetes el tipus de subhasta i es rebaixà a 250 pessetes el dipòsit de la fiança. Aquestes modificacions

¹³ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹⁴ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹⁵ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

foren acceptades per les institucions superiors, les quals recalcaren que el contractista hauria de percebre l'import de les obres mitjançant el lloguer de les disset casetes. Així doncs, s'intentà una quarta subhasta, la qual tornà a ser en va. Poc després, Juan Comas Pou oferí encarregar-se de l'execució de les obres, sempre que es modifiquessin les condicions que havien regit les anteriors subhastes. L'Ajuntament de Girona acceptà les propostes presentades per l'interessat i les presentà a la Diputació, que també les acceptà.

Les condicions de Juan Comas Pou eren les següents: en primer lloc, volia que el contractista no hagués de fer cap dipòsit per a la seguretat del compliment. En segon lloc, pretenia que se satisfés al rematant l'import de la construcció de vint-i-un esglaons de l'escala que s'havia d'edificar per baixar al riu Onyar. En tercer lloc, volia que anessin a càrrec del municipi les possibles despeses que sorgissin en el cas de trobar aigua durant la construcció del mur que havia de sostenir l'escala. En quart lloc, demanà que l'Ajuntament pagués per avançat un any de lloguer de les casetes esmentades. Finalment, i en cinquè lloc, Comas Pou volia que s'abonés al contractista el tipus percentual de la quantitat no satisfeta des del dia de la recepció provisional fins al seu total compliment.¹⁶

El projecte d'edificació de botigues obertes situades sobre el nou mur de contenció fou possible, com ja s'ha dit, gràcies a l'enderroc de la muralla que anava des de la porta de l'Areny fins al pont d'Isabel II, passant per davant dels Arcs dels Esparters. Perquè aquest procés d'enderroc, que s'inicià el 1868, fos viable, s'expropiaren un seguit de cases que estaven adossades a la muralla (no fou necessari expropiar la carnisseria pública perquè ja era de l'Ajuntament) (fig. 5 i fig. 6).

De les tres cases adossades a la muralla, la primera que s'expropià fou la de Juan Ramon Boadella. El juny del 1869, el propietari pactà amistosament amb l'Ajuntament una expropiació voluntària, per la qual cosa no fou necessari forçar-la. Les dues parts arribaren a un acord i signaren un contracte d'indemnització per un valor total de 1.800 escuts.¹⁷

Un mes després, l'Ajuntament de Girona arribà a un acord amb José Serraclara, apoderat de Maria Costa Serraclara, Vicenta Costa Huter i Felícia Costa Rispa, les quals eren propietàries d'una de les altres cases. L'acord

¹⁶ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1539.3

¹⁷ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1538.5

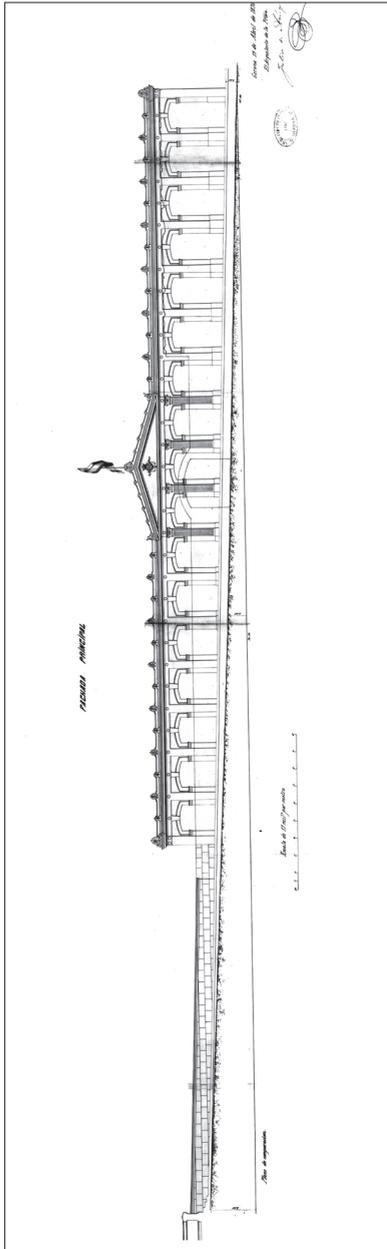

Figura 5. Façana principal del mercat cobert al costat del mur de contençio que anava des de la plaça de les Cols fins al pont de Pedra.

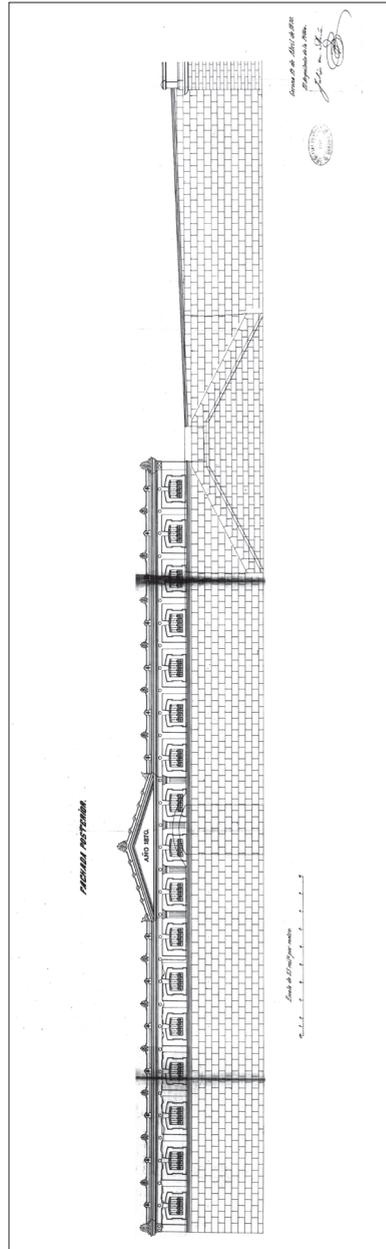

Figura 6. Façana posterior del mercat cobert al costat del mur de contençio que anava des de la plaça de les Cols fins al pont de Pedra.

també fou amistós i el contracte d'indemnització pactat, el qual també tenia un valor de 1.800 escuts, va ser inclòs en els pressupostos de l'Ajuntament dels pròxims tres anys. D'aquesta manera, l'Ajuntament obtenia la casa, i les germanes, propietàries de l'immoble, cobraven una indemnització anual durant tres anys de 6.000 reials.¹⁸

La darrera casa a ser expropiada fou la de Magín Polblach. Aquesta expropiació tingué lloc el novembre del 1869 i, com en els casos anteriors, no fou necessari forçar-la. Les dues parts arribaren a un acord i l'Ajuntament introduí en els seus pressupostos anuals la quantitat pactada de 5.333 reials i 33 cèntims durant un període de tres anys.¹⁹

Durant aquests processos d'expropiació, l'Ajuntament de Girona pogué iniciar els tràmits per a l'enderroc del mur i de les cases. Amb aquest objectiu al cap, l'Ajuntament tragué a subhasta l'enderroc de les tres cases i del mur. Tanmateix, el dia de la subhasta no aparegué cap postor. L'endemà, però, Martín Oliveras es presentà per encarregar-se de les obres amb el requisit que es variessin les condicions. L'Ajuntament de Girona ho acceptà, però la Diputació exposà que aquell no era el procediment adequat. Per aquest motiu, l'Ajuntament pactà unes noves condicions per tornar a treure el projecte a subhasta pública, perquè desitjava que s'executés aviat per veure realitzada la important millora per al públic en general i per al municipi en particular. Finalment, la Diputació de Girona aprovà les noves condicions i l'enderroc s'efectuà.

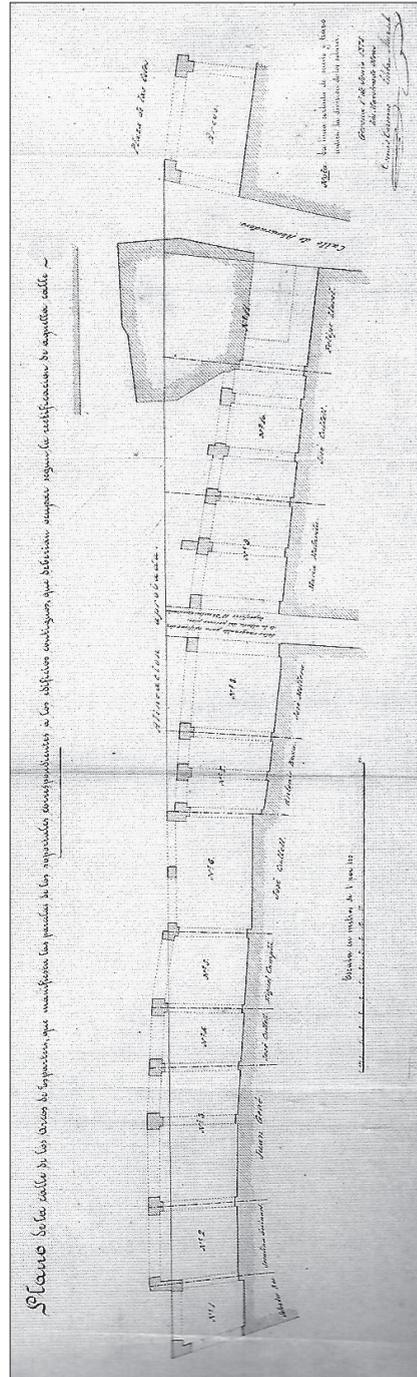
Les reformes dels Arcs dels Esparters comportaren problemes amb la rasant del carrer, ja que s'hagué d'aixecar el nivell del paviment per tal d'ajustar-lo amb la pujada al pont de Pedra (FABRE, 1990). Ja a finals del 1869, diversos veïns es queixaren perquè l'Ajuntament volgué modificar la rasant, fet que perjudicava la higiene i l'ornament públic.²⁰ Felipe Escosa i altres propietaris de les cases que formaven els Arcs dels Esparters exposaren que l'Ajuntament de Girona havia marcat una rasant excessivament alta per a aquell carrer i que a les botigues situades a dins dels arcs esmentats els entrava molt poca llum. A més, segons els propietaris, quedaven a una altura tan baixa que amb prou feines hi circulava l'aire, la qual cosa provocava, juntament amb el poc sol, amb la humitat que ja tenien i amb les aigües pluvials, la insalubritat de les botigues.

¹⁸ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1538.4

¹⁹ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1538.3

²⁰ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1538.6

Figura 7. Plànol del carrer dels Arcs dels Esparters aixecat per Tomàs Carreras i Esteban Muxach, que manifesta les parcel·les dels sotaportals corresponents als edificis contigus que haurien d'ocupar segons la rectificació del carrer (CASTELLS, R. (1992). Girona ciutat: catàleg de plànols de la ciutat de Girona des del segle XVII al XX. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona, Girona).

Per aquest motiu, el 3 de juliol del 1872 José Cullell demanà permís per terraplenar la part dels sotaportals de casa seva, al carrer dels Esparters, elevant el paviment interior a l'altura de la rasant que des del pont de Pedra connectava amb la plaça de les Cols. En aquell moment, els veïns consideraren que s'havia de prendre alguna mesura, ja que allò que provocava les seves queixes s'havia acabat duent a terme. D'aquesta manera, reclamaren per segon cop que es modificqués l'acord amb l'Ajuntament per elevar la rasant i que es rebaixés el sòl existent. La Diputació de Girona i el governador instaren l'alcalde a suspendre les obres.²¹

En vista d'aquestes queixes reiterades, es considerà necessari fixar definitivament la rasant. Per aquest motiu, es demanà a l'arquitecte provincial, Félix de Azúa, que la senyalés davant de les cases i al llarg de la rampa sobre la qual els propietaris havien de col·locar les voreres. Azúa establí que la rasant era des de la vorera de pujada del pont de Pedra fins a la cantonada dels arcs de la plaça de les Cols i dels Abeuradors.

Pocs anys després, el febrer del 1875, els veïns sol·licitaren a l'Ajuntament que suprimís els porxos, ja que amb l'elevació del carrer havien deixat d'ésser funcionals. Per fer efectiva aquesta sol·licitud es decidí paredar la part inferior dels arcs. D'aquesta manera, els veïns afegiren l'espai de sota les voltes a les seves cases. Tanmateix, a canvi d'aquesta concessió amb què aconseguiren espai públic, els propietaris hagueren d'acceptar, mitjançant nombroses negociacions, l'alineació de les façanes (FABRE, 1990). Existeix un plànol dels mestres d'obres Tomàs Carreras i Esteban Muxach en què es pot observar la nova alineació de les façanes i la parcel·lació dels solars dels Arcs dels Esparters, en el qual s'especifica la franja de la zona dels porxos que havien d'ocupar per la reedificació de les cases (CASTELLS 1992) (fig. 7).

Amb la nova alineació, s'hagué d'enderrocar la darrera de les cases que separava la plaça de les Cols i els Arcs dels Esparters, fet que donà lloc a l'actual rambla. El tram de la plaça de les Cols va mantenir el mateix nom, però la part que ocupaven els Arcs dels Esparters passà a denominar-se rambla d'Álvarez. L'any 1883, l'arquitecte municipal Manuel Almeda elaborà el projecte d'urbanització de tota la rambla, des de l'Argenteria al pont de Pedra, que donà com a resultat l'actual rambla de la Llibertat (FABRE, 1990).

²¹ AGDG, Fons Diputació de Girona, AH1538.2

BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH, R.; FREIXES, P.; MASSANAS, E.; MIRÓ, J. (1982). *Girona: rius, ponts, aiguats*. Ajuntament de Girona, Girona.
- CASTELLS, R. (1992). *Girona ciutat: catàleg de plànols de la ciutat de Girona des del segle XVII al XX*. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona, Girona.
- FABRE, J. (1990). *Girona entre 4 rius: l'origen dels carrers i barris de la ciutat*. Girona: Ajuntament de Girona, Girona.
- FERRER, M. (1994). *Martí Sureda Deulovol: 1822-1890*. Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona, Girona.
- GANAU, J. (1994). *La reforma interior i l'inici de la conservació del centre històric a Girona (1850-1920)*, "Estudi General" (Universitat de Girona), núm. 13, pàg. 259-283.

[Recepció de l'article: 21-1-2015]

[Acceptació de l'article: 29-6-2015]